

NEMZETKÖZI RÉGÉSZETI KONFERENCIA KIELBEN 2019 MÁRCIUSÁBAN

ANDERS ALEXANDRA

Kiel, az északnémetországi Schleswig-Holstein tartomány fővárosa, a fjord partjára települt egykori Hanza-város sokáig csak a sprotniról, a kikötőjéről, az 1918-as matrözfelkelésről és tengeralattjáró-gyáiról volt híres. Egyeteme, amelyet még a 17. században alapított a névadó Keresztély Albert herceg, mindig is fontos felsőoktatási intézménye volt a régiónak, de igazán jelentőssé csak a második világháború utáni átalakulásoknak és az 1960-as évek diáklázadásai által kiváltott reformoknak köszönhetően vált. Ekkor költözött ki a város nyugati részébe a campus, és ezt a területet fejlesztik napjainkban is egyre nagyobb lendülettel. A Christian-Albrechts-Universität (CAU) Németország 19 legjobb egyeteme közé tartozik, és jelenleg 25 000 hallgatója van.

Nagy hagyománya van a régészet oktatásának is itt a 19. század második felétől kezdődően. Kiemelkedő személyisége volt ennek az időszaknak Johanna Mesdorf, aki nemcsak az állami múzeum és a régészeti intézet első női vezetője volt, hanem Poroszország első kinevezett professzora is. Az Institut für Vor- und Frühgeschichte egyszerre két karhoz, a Bölcsészettudományihoz, valamint a Matematikai-Természettudományihoz is tartozik, és ez döntően meghatározza az itt folyó oktatás és kutatás inter- és transzdiszciplináris jellegét, szemléletét. Az Intézet kiemelt figyelemmel fordul a Kárpát-medence őskori régészeti kérdései felé is, melyben vitathatatlan szerepe van Johannes Müllernek és Wiebke Kirleisnek.¹ Több kutatási projekt érinti a régiót, így feltárásokat folytattak a bosznia-hercegovinai Okolište neolitikus telljén (HOFMANN 2013; MÜLLER ET AL. 2013), és részt vesznek a közép-magyarországi Duna-völgy bronzkori településtörténetével foglalkozó, Kulcsár Gabriella által vezetett Kakucs Archaeological Expedition (KEX) programban is (KULCSÁR ET AL. 2014; JAEGER ET AL. 2018). A Kiel és Budapest közti viszonyosságot pedig az is mutatja, hogy az elmúlt évben az ELTE BTK Régészettudományi Intézet két hallgatója, Szilágyi Kata (PhD) és Borza Dániel (BA) Erasmus-ösztöndíjasként járt Kielben.²

A kiel egyetem az intézményen belüli régészeti és természettudományos kutatások még hathatósabb együttműködésének biztosítására egy kutatási-képzési egységet is létrehozott Graduate School Human Development in Landscapes³ néven. Ez az iskola, együttműködésben a ROOTS⁴ projekttel, amely a

1. kép: A konferencia plakátja

¹ További részletek az Intézetről: <http://www.ufg.uni-kiel.de/en> (utolsó hozzáférés: 2019. 06. 03.).

² Az Intézet népvándorlással foglalkozó professzorát Carl von Carnap Bornheim-et 2019 májusában az ELTE díszdoktorává választották. <https://www.elte.hu/content/kozpontok-periferiak-hatarok.t.18866> (utolsó hozzáférés: 2019. 06. 03.)

³ További részletek a programról: <http://www.gshdl.uni-kiel.de/> (utolsó hozzáférés: 2019. 06. 03.)

⁴ További részletek a programról: <https://www.jma.uni-kiel.de/en/roots> (utolsó hozzáférés: 2019. 06. 03.) Az intézmény egy másik programmal együtt 2026-ig 100 millió euró támogatásban részesül.

Anders Alexandra • Nemzetközi régészeti konferencia Kielben 2019 márciusában

legkiválóbb német egyetemek pénzügyi háttérét adó állami programból kap támogatást, valamint a német kutatási alapból (DFG) finanszírozott CRC 1266 „Scales of Transformation”⁵ közösen szervezte meg 2019 márciusában a *Socio-Environmental Dynamics over the last 15,000 Years: The Creation of Landscapes* (Társadalmi-környezeti dinamika az elmúlt 15 000 évben: Tájformálás) című nemzetközi tanácskozást.⁶ A 2009 óta két évente megrendezett, immáron hatodik konferencia – ahogy címéből is kiderül – hatalmas szellemi és időbeli távlatokat fog át, kitűnő találkozási fórumot nyújtva a világ minden tájáról érkező szakembereknek (1–3. kép).

Ez évben március 11. és 16. között 19 szekcióban több mint 330 résztvevő tartott előadást. A témák és problémák sokszínűségét – a teljesség igénye nélkül: táj- és környezetrégészet, klímaváltozás, mediterrán kapcsolatok, archaeohidrologia, determinizmus,⁷ komplexitás, reziliencia, biorégészet – jól mutatja a három főelőadásra fölkért kutató személye is. Laure Salanova, a francia nemzeti kutatási központ (CNRS) kutatási igazgatójaként arról beszélt, hogyan ismerhetők meg a múlt társadalmi csoportjai gazdasági tevékenységük révén. Tim A. Kohler, a Washingtoni Állami Egyetem antropológus professzora Délnyugat-Amerikában (Mesa Verde) folyó projektje példáján keresztül társadalom és környezet ok-okozati vonatkozásának sokféleségét mutatta be, Christine A. Hastorf, a Berkely Egyetem régésze és vezető archaeobotanikusa pedig a növények és emberek különleges és érzékeny viszonyáról, egymásrautaltságáról beszélt.

2. kép: A konferencia helyszíne: Kiel, Leibnitzstraße 1.

3. kép: A konferencia egyik terme előadás közben

(forrás: https://www.uni-kiel.de/fileadmin/user_upload/pressemitteilungen/2019/087-workshop-2.jpg)

A konferencia rendezői számára nagyon fontos elv volt, hogy minél több kiel-i PhD hallgatót vonjanak be, nemcsak előadóként, hanem szekciószervezőként és elnökként is. Az 5. szekció esetében is így történt, melynek fő szervezői a romániai születésű Mihaela Savu és a lengyel Robert Staniu PhD hallgatók voltak Robert Hofmann és Johannes Müller mellett. A szekció a Duna- és Tisza-vidéki neolitikus és bronzkori telkek tájhasználatának, kapcsolati hálózatának kérdésével foglalkozott; másfél nap alatt 17 előadást és két posztert mutattak be. A magyarországi őskor régészetében a települési halmok kutatásának mindig is kitüntetett jelentősége volt az első, 1876-os „telfeltárástól” kezdődően napjainkig (ANDERS ET AL. 2013). Éppen

⁵ További részletek a programról: <https://www.sfb1266.uni-kiel.de/en> (utolsó hozzáférés: 2019. 06. 03.)

⁶ A konferencia hivatalos honlapja: <http://www.workshop-gshdl.uni-kiel.de/> (utolsó hozzáférés: 2019. 06. 03.)

⁷ Magyarországon – a képzés és gyakorlat szintjén egyaránt – sajnálatos módon szinte teljesen hiányzik a régészeti kérdések elméleti, filozófiai megközelítésének igénye (Bánffy 2013: 278–281; Szeverényi 2014).

ezért egyáltalán nem meglepő, hogy az elhangzott előadások fele is az Alföld és Dunántúl lelőhelyeivel foglalkozott, s ez egyben a Magyarországon folyó régészeti kutatások nemzetközi beágyazottságát is jelzi. A szekciót két hosszabb expozé vezette be. Dušan Borić (New York) az Al-Duna-vidék mezolitikumtól rézkorig tartó hosszú időfolyamának településtörténeti eseményeit elemezte egy narratíva keretein belül. William A. Parkinson (Chicago) prezentációjában azt hangsúlyozta, mennyire fontosak a hosszú távra tervezett, regionális célkitűzésű, ugyanakkor sokszereplős együttműködésekben megvalósuló projektek, amire jó példa az általa vezetett, Békés megyére koncentrált KRAP.⁸

A továbbiakban az előadások többé-kevésbé idő- és területi rendben követték egymást. Alexandra Ion (Bukarest) délkelet-romániai, míg Anders Alexandra (Budapest) alföldi esettanulmányok alapján a telteken feltárt emberi maradványokkal és azok értelmezésével foglalkozott. Mindketten kiemelték a nem „rendes” temetkezések formájában előkerült embercsontok vizsgálatának fontosságát. Szilágyi Kata (Szeged) az alsónyék-bátaszéki késő neolitikus lengyeli kultúra közösségének köeszköz-készítő tevékenységét mutatta be. Füzesi András (Budapest) a Felső-Tisza-vidék középső és késő neolitikus mozaikos települési hálózatát rekonstruálta. Másik, Raczky Pállal közösen tartott előadásukban pedig azt vizsgálták, milyen szerepet töltek be Öcsöd-Kováshalom késő neolitikus tellszerű település szociális életében a különféle típusú és funkciójú kerámiaedények. Paul. R. Duffy (Torontói Egyetem), William A. Parkinson, Gyucha Attila és Richard W. Yerkes (Field Museum, Chicago) a bevezetőben már említett, hosszú évek óta folyó békés megyei kutatásairól számoltak be, egy neolitikus és egy bronzkori lelőhelyet hasonlítottak össze háztartás-régészeti nézőpontból. További példákat hallhattunk arról, milyen nemzetközi együttműködések hálózata segíti a települési halmok megismerését: Lannart Brandstätter (PhD hallgató, Tübingen), valamint Raiko Krauß a tübingeni egyetemről és Dan Ciobotaru a temesvári múzeum részéről közösen dolgoznak a Maros alsó folyása menti neolitikus lelőhelyeken, a folyó szerepét kutatva a megtelepedésben és a táplálkozásban. A KieLi Egyetem a szerbiai Vajdaságban Törökbecse (Novi Bečej) határában, a bordjoši tell környékén⁹ kezdett kutatásokat 2014-ben. Robert Hoffmann (Kiel) és munkatársai (Fynn Wilkes, Stefan Dreibrodt, Aleksandar Medović, Tijana Stanković-Pešterac, Ildiko Medović, Sarah Martini, Martin Furholt) az első mikroregionális terepi munkálatokról, a hosszú távú, neolitikumtól a bronzkorig tartó településtörténetről számoltak be. Aleksandar Medović ugyanennek a projektnek az archaeobotanikai eredményeit mutatta be. Kulcsár Gabriella (Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Régészeti Intézet) fentebb már szintén említett, német–magyar–lengyel együttműködésben megvalósuló programját két előadás is érintette. Az elsőben a bronzkori Duna-völgy elmúlt tíz évben folytatott mikrorégiós kutatásait foglalta össze, míg a másodikban előadótársaival együtt (Mateusz Jaeger, valamint Robert Staniuk, Sofia Filatova, Jakub Niebieszczański) a projekt egyik kiemelt lelőhelyén, Kakucs-Turjánon végzett ásatásokról számolt be, kitérve a helyszín régiós településszerkezetben betöltött szerepére. A nemzetközi együttműködéseknel, a bronzkornál és Magyarországnál maradványok, Marie-Louise Stig Sørensen (Cambridge) és munkatársai (Vicze Magdolna: Százhalombatta, Johanna Sofaer: Southampton) a százhalombattai tell épületeinek padlóján megfigyelt mikronyomokat használták föl a térhasználat, térszervezés megismerésére. Frankl Schlütz (Wilhelmshafen) a Vrable-Fidvár német–szlovák kooperációban kutatott bronzkori telljén feltárt archaeobotanikai maradványok izotópos elemzéséből a szántóföldön termelt gabonafélék összetételére vont le következtetéseket.¹⁰

A szekciót záró előadások a Duna és Tisza vidékét elhagyva már Kárpát-medencén kívüli területeket érintettek. Slawomir Kadrow (Rzeszow) a neolitikumtól a bronzkorig tekintette át Kis-Lengyelország településtörténetét. Aleksandr Diachenko (Kiel) a Tripolje-kultúra hatalmas kiterjedésű, rejtélyes rendeltetésű lelőhelyeiről származó ¹⁴C adatokat fölhasználva értelmezte a települések változásait a Bug–Dnyeszter régiójában. Sarah Martini (Kiel) anatóliai és közép-európai, neolitikus és vaskori települési halmok

⁸ A Körös Regional Archaeological projektről részletesebben: <https://www.fieldmuseum.org/science/projects/koros-regional-archaeological-project> (utolsó hozzáférés: 2019. 06.03.)

⁹ A terület késő neolitikus lelőhelyeit nemrégiben a kutatásban közreműködő szerbiai régészek összegezték (Mirković-Marić–Marić 2017).

¹⁰ A projektről részletesebben: <http://gepris.dfg.de/gepris/projekt/203267416> (utolsó hozzáférés: 2019. 06. 03.)

geoarchaeológiai vizsgálatának eredményeit vetette össze arra nézve, hogy az üledékek kémiai és régészeti nyomai milyen változásokat mutatnak ilyen széles időbeli és földrajzi határok között.

A szekcióban két posztert is bemutattak. Cătălin Lazar (Bukarest) a Gumelnița-kultúra névadó lelőhelye telljének természeti környezettel való kapcsolati hálóját vizsgálta komplex interdiszciplináris módszerekkel. Mihaela Savu (Kiel) az Al-Duna vidékének különböző típusú településein élő késő neolitikus közösségek eltérő halászati és halfogyasztási stratégiáit kutatta.

Szinte mindegyik előadó kitért arra, mennyire fontos szerepe van a regionális vizsgálatoknak, az alulról fölfelé építkező, sok szálon futó, interdiszciplináris adatgyűjtésnek és kutatásoknak, valamint az ezekre épülő narratíváknak, legyenek azok rövid vagy hosszú történetek. Az előadások bemutatták, hogy nemcsak a neolitikus és bronzkori telkek álltak egymással és környezetükkel bonyolult kapcsolatban, hanem megismerésük is csak nagyobb együttműködésekben, nemzetközi hálózatokban lehet sikeres. Ennek köszönhető, hogy a telkek kutatása újabb lendületet kapott az elmúlt évtized viszonylagos mozdulatlansága után. A szekció az előadók és előadások sokszínűségével széles keresztmetszetet nyújtott ezekről az újra meginduló kezdeményezésekről.

A kiel egyetem épülete, infrastruktúrája tökéletes háttérrel nyújtott a tanácskozásnak. A szervezők – Wiebke Kirleis, Johannes Müller, Mara Weinelt és segítők – gondoskodó, vendégszerető házigazdák voltak. Bár ott-tartózkodásunk alatt megismerkedhettünk az északi tengeri tél végét jelző viharos széllel és a szinte folyamatosan zuhogó esővel, mégsem ez lett a meghatározó élmény. A szekciókban végzett munka mellett a kávészünetekben,¹¹ a nyitófogadáson (*Icebreaker*), a hagyományos ünnepélyes vacsorán, majd a mocsárvidéken tett konferenciázáró kirándulás (4–5. kép) során folytatott beszélgetések minden résztvevőt hozzásegítettek ahhoz, hogy kellemes és inspiráló környezetben teljenek az összejövétel napjai. Budapest után 2021-ben Kiel fog otthont adni az Európai Régészek Szövetsége (EAA) 27. éves találkozójának – minden bizonnyal ezt a kihívást is remekül teljesítik majd.

4. kép: A Dosenmoor mocsárvidéki természetvédelmi terület gazdag régészeti és őskörnyezeti információkat őriz az elmúlt 12 000 év történetéről

5. kép: A Tarbek melletti megalitikus sír ma kulturális örökségi helyszín

¹¹ A konferencia szervezésben hangsúlyt kapott a környezettudatosság is: újrahasznosított papírból készített jegyzetfüzetek, visszaadható névkitűzők, a kávészünetekben használt üvegpoharak és kerámiacsészék, a visszaváltható, nagyméretű üvegpalackos víz- és gyümölcslé – mind összhangban állt az egyetem fenntartható fejlődés iránti elköteleződésével.

BIBLIOGRÁFIA

ANDERS, ALEXANDRA – CZAJLIK, ZOLTÁN – CSÁNYI, MARIETTA – KALICZ, NÁNDOR – NAGY, EMESE GYÖNGYVÉR – RACZKY, PÁL – TÁRNOKI, JUDIT 2013:

Archaeological register of tell settlements in Hungary / Magyarországi tell-települések régészeti katasztere. *Archaeologiai Értesítő* 135. 147–160.

BÁNFFY, ESZTER 2013:

Disarmed post-socialist archaeologies? Social attitudes to interpreting the past – An interim report from Hungary. In: Elisabeth Niklasson – Thomas Meier (eds): *Appropriate narratives. Archaeologists, Publics and Stories*. Archaeolingua Series Minor 33. Budapest, Archaeolingua, 271–293.

HOFMANN, ROBERT 2013:

Okolište 2. Spätneolithische Keramik und Siedlungsentwicklung in Zentralbosnien. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 243 / Neolithikum und Chalkolithikum in Südosteuropa 2. Bonn, Dr. Rudolf Habelt GmbH.

JAEGER, MATEUSZ – KULCSÁR, GABRIELLA – TAYLOR, NICOLE – STANIUK, ROBERT (EDS) 2018:

Kakucs-Turján a Middle Bronze Age multi-layered fortified settlement in Central Hungary. Studien zur Archäologie in Ostmitteleuropa / Studia nad Pradziejami Europy Środkowej Band 18. Bonn, Dr. Rudolf Habelt GmbH.

KULCSÁR GABRIELLA – MATEUSZ JAEGER – KISS VIKTÓRIA – MÁRKUS GÁBOR – JOHANNES MÜLLER – PETŐ ÁKOS – SERLEGI GÁBOR – SZEVERÉNYI VAJK – NICOLE TAYLOR 2014:

Egy új kutatási program kezdetei: Kakucs Archaeological Expedition – KEX 1. *Magyar Régészet* 2014 tél. https://www.academia.edu/10373577/Egy_%C3%BAj_kutat%C3%A1si_program_kezdetei_Kakucs_Archaeological_Expedition_KEX_1

MIRKOVIĆ-MARIĆ, NEDA – MARIĆ, MIROSLAV 2017:

Late Neolithic Tisza sites in the Serbian part of Banat. *Archaeologiai Értesítő* 142. 1–34.

MÜLLER, JOHANNES – RASSMANN, KNUT – HOFMANN, ROBERT (HRSG.) 2013:

Okolište 1. Untersuchungen einer spätneolithischen Siedlungskammer in Zentralbosnien. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 228 / Neolithikum und Chalkolithikum in Südosteuropa 1. Bonn, Dr. Rudolf Habelt GmbH.

SZEVERÉNYI VAJK 2014:

Az őskori régészet politikája. *Századvég*, 73/3. 5–30.

AJÁNLOTT IRODALOM:

International open workshop. Socio-Environmental Dynamics over the Last 15,000 Years: The Creation of Landscapes VI. Kiel University, March 11–16, 2019. Programme and Abstracts. <http://www.workshop-gshdl.uni-kiel.de/wp-content/uploads/International-Workshop-Programm-2019-Part-1.pdf> (letöltve: 2019. 06. 03.), <http://www.workshop-gshdl.uni-kiel.de/wp-content/uploads/International-Workshop-Programm-2019-Part-2.pdf> (letöltve: 2019. 06. 03.)